

Türkiye'nin Dünya Ekonomisindeki Yeri ve Geleceği

MEHMET BULUT

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

ÖZ

Dünya ekonomisinde Batı'nın (Avrupa ve Amerika) önemi azalırken Doğu'nun (Asya) önemi giderek artmaktadır. Özellikle Çin ve Hindistan'ın etkisiyle içinde bulunduğumuz yüzyılda Asya'nın dünya ekonomisindeki ağırlığı ve önemi açık bir biçimde ortaya çıkmış olacaktır. Bu yazıda önümüzdeki dönemde dünya ekonomisinde yaşanabilecek gelişmeler ışığında Türkiye ekonomisinin durumu analiz edilmektedir. Küresel ve bölgesel gelişmeler, siyasal istikrar, Ar-Ge ve nüfus alanında ortaya çıkabilecek gelişmelere bağlı olarak satın alma gücü paritesi esas alınarak yapılacak gayri safi milli hâsıla hesaplamalarına göre Türkiye'nin önümüzdeki on yıl içinde dünyanın ilk on ekonomisinden biri olma potansiyeli olup olmadığı makede tartışılan temel konudur.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Hindistan, Çin, Asya, Avrupa, dünya ekonomisi, nüfus

The Position of Turkey in the World Economy and its Future

ABSTRACT

While the importance of the West (Europe and America) is decreasing the significance of the East (Asia) is increasing in the World economy. Especially due to the effect of China and India the weight and importance of Asia will be clearly emerged in the World economy in this century. In this article, Turkish economy is analyzed in the light of the developments in the world economy. The main question of this article is that according to the calculations of the gross national product on the basis of purchasing power parity, depending on the developments on population, R & D, political stability, global and regional developments, would it be possible or not for Turkey to be one of the top ten economies of the world in the next ten years.

Keywords: Turkey, India, China, Asia, Europe, world economy, population

İktisatçıların gelecek ile ilgili öngörülerine her zaman ihtiyatlı yaklaşmakta yarar vardır. Çünkü tarih bize iktisatçıların gelecekle ilgili genelde yanıldıklarını göstermiştir. Bununla birlikte konuya biraz geçmişten ve uzun vadeli bir yaklaşım içinde bakılırsa gelecekle ilgili öngörülerde bu bakış açısı biraz daha tutarlı olmayı mümkün kılabilir.

Türkiye'nin de içinde bulunduğu "Bereketli Hilal" bölgesi insanlık tarihinde yerleşik hayata geçildiği dönemden modern döneme kadar uzun bir dönem medeniyetlerin ve dünya ekonomisinin merkezi konumundaydı. Kuzey Afrika'daki Mısır'ın Nil havzası, Mezopotamya ve Anadolu Akdeniz ve Kızıldeniz çevresindeki Bereketli Hilal Bölgesi ilk medeniyetlere beşiklik etmiştir. Avrupa Roma ve Büyük İskender ile çok sonradan insanlığın bu binlerce yıllık medeniyet merkezine dâhil olmuştur. Avrupalıların Roma ve Makedonya merkezli oluşturdukları devletlerle Bereketli Hilal merkezli oluşan medeniyetlere dâhil olması ile Ege ve Adriyatik kıyıları da bu gelişmelerden nasiplenmesine ve gelişmelerden etkilenmesine yol açtı. Böylece Asya ve Afrika merkezli medeniyetlere yeni kıtanın da dâhil olmasıyla üç kıtanın –Asya-Afrika ve Avrupa- coğrafi olarak tam ağırlık merkezinde yeni bir medeniyet ve ekonomik güç merkezi oluştu. Roma'nın M.S. 5. yüzyılda yıkılışıyla birlikte başlatılan Ortaçağ'da İslam Medeniyeti bu havzada birçok alandaki gelişmelerde belirleyici konuma yükseldi (Diamond 1997).

Akdeniz merkezli bu güç merkezi modern dönemlerde Atlantik kıyısındaki Avrupalı ulusların etkin ticari ve ekonomik güç olarak ortaya çıktıkları döneme kadar önemini devam ettirdi. İktisadi olarak XVIII. yüzyıla kadar Asya Avrupa'dan daha güçlüydü. Geçen son iki yüzyılda ise Avrupa Asya'dan iktisadi olarak daha önemli bir konumda yer aldı. Avrupa'nın iktisadi üstünlüğü sadece iki yüz yıl gibi kısa bir süre devam etti. İki yüz yıl aradan sonra dünya ekonomisindeki dengeler yeniden değişmekte ve ülkeler arasındaki ekonomik büyüklük sıralamasında yeni durumlar ortaya çıkmaktadır.

Batı'nın Doğu karşısındaki tarihsel zaferinin geçici bir durum olduğu ve 1800 yıllara kadar Batı karşısında üstün durumda bulunan Doğu'nun XIX. ve XX. yüzyıllarda neden gücünü Batı'ya bıraktığı konusuna son yıllarda akademik çevrelerin ilgisi giderek artmaktadır. (Frank 1998, Pomeranz 2000).

Osmanlı, Hint ve Çin imparatorluklarının gerileme süreci ile Batı Avrupa'nın XIX. yüzyıldaki yükselişi arasındaki paralellikler konusu da yine sosyal bilimciler ve özellikle de iktisat tarihçileri arasında ilgi duyulan konulardandır. Atlantik'in Batı kıyısındaki Amerika'nın da özellikle XX. yüzyıldaki ekonomik başarısı ile dünya ekonomisinde Batı'nın Doğu karşısındaki üstünlüğü açıkça ortaya çıktı. Ancak XXI. yüzyılda dünya ekonomisindeki dengelerin değiştiğine ve yeniden doğunun lehine dönmeye başladığına işaret etmektedir. Bu yazıda önümüzdeki dönemde dünya ekonomisindeki değişiklikler bağlamında Türkiye ekonomisinin gelecekteki konumuna değinilecektir.

DÜNYA'DAKİ BÖLGESEL EKONOMİK GÜÇLER VE TÜRKİYE

2020li yıllara doğru E7 (Gelişmekte olan 7 ülke) G7'yi (Gelişmiş 7 ülke) ekonomik büyüklük olarak (GDP-satın alma gücü paritesine göre gayri safi milli hâsıla) geçmiş olacaktır. Önümüzdeki on yıllar içinde Çin Amerika'nın; Türkiye de ilk onda yer alan bazı Avrupa ülkelerinin önüne geçecektir.

Yapılan hesaplamalara göre özellikle Çin ve Hindistan'ın etkisiyle içinde bulunduğumuz yüzyılda iktisadi olarak Asya yeniden Avrupa'nın önüne geçecek gibi görünmektedir. Avrupa'yı daha sonra Afrika'nın da geçeceği bir süreç yaşanacağına benzemektedir. Kıtalararası bu iktisadi yarış aynı zamanda ülkeler arasında da hızlanmış durumdadır. Çin ve Hindistan'ı bir kenara bıraktığımızda son on yılda Türkiye'nin ekonomik başarısı ile Amerika ve Avrupa'nın ekonomik durumu mukayese edildiğinde, Türkiye'nin açık ara bu iki gelişmiş ekonomik merkezlerden daha hızlı büyüdüğü açıktır. Türkiye son on yılda ortaya koyduğu performansla önümüzde on yılda ilk on ekonomiden biri olmayı hedeflemiş bulunmaktadır.

Dünya Bankası verilerine ışığında satın alma gücü paritesine göre (PPP) 2012 yılı itibarıyla Türkiye 1 trilyon 306 milyar dolar, 155 milyon dolarlık gayrisafi milli hâsıla ile dünya ekonomisinde 15. sırada yer almaktadır. Bununla beraber atlas metoduna göre Türkiye 2012 yılı itibarıyla 789 milyar 257 milyon dolar gayrisafi milli hâsıla ile dünya ekonomisinde 17. Sırada bulunmaktadır. Türkiye'nin hemen üstünde bulunan başka bir İslam ülkesi Endonezya da 878 milyar 43 milyon dolar ile 16. sırada yer almaktadır. Aynı ülke satın alma gücü paritesine göre dünya ekonomisi sıralamasında Türkiye'nin hemen arkasında yine 16. sırada yer almaktadır.

Tablo 1. GSMH 2012, SGP (PPP)

Sırası	Ülke	GSMH (ABD, doları)	Nüfus	Fert Başına Düşen Gelir (ABD doları)
1	ABD	15.684.800	312.879.000	49.965
2	Çin	12.470.982	1.339.724.852	9.293
3	Hindistan	4.793.414	1.210.193.422	3.876
4	Japonya	4.490.681	127.760.000	35.204
5	Rusya	3.380.071	142.914.136	23.549
6	Almanya	3.307.873	81.889.839	40.394
7	Brezilya	2.365.779	198.656.019	11.909
8	Fransa	2.354.874	65.696.689	35.845
9	İngiltere	2.264.751	63.227.526	35.819
10	Meksika	2.015.281	120.847.477	16.676
11	İtalya	1.980.574	60.917.978	32.512
12	Güney Kore	1.536.212	50.004.000	30.722
13	Kanada	1.489.165	34.880.491	42.693
14	İspanya	1.484.950	46.217.961	32.129
15	Türkiye	1.306.155	73.997.128	17.651
16	Endonezya	1.223.488	237.641.326	4.956

Kaynak: *The World Bank Statistics*

Dünyada değişik kurumların iktisatçıları 2030, 2050 hatta 2100 yıllarına ilişkin değişik tahminler yürütüyorlar. Pricewaterhouse Coopers'ın (PwC) tahminlerine göre Türkiye 2030 yılında dünya ekonomisinde ancak 15. ve 2050'de 12. sıraya yükselebilmektedir. HSBC'nin iktisatçılarının hazırladıkları raporlara göre de Türkiye 2050'de dünya ekonomileri sıralamasında ancak 12. sıraya yükselebilmektedir.

Dünyada bu tür projeksiyon hesaplamaları devam ederken Türkiye, cumhuriyetin 100. yılında, 2023'te, dünyanın ilk 10 ekonomisi arasında yer almak üzere seferber oldu. Hükümet bunu tüm dünyaya ilan etti. Acaba bu hedef gerçekçi bir hedef midir?

Kabul etmek gerekir ki Sosyal Bilimlerdeki Eurocentrism (Avrupamerkezcilik) anlayışı diğer konularda olduğu gibi Türkiye'nin önümüzdeki dönemlere ilişkin dünya ekonomisindeki yeri ve konumu ile ilgili olarak da kendisini göstermektedir. Yukarıda Dünya Bankası'nın verileri ışığında oluşturulan Tablo 1'den de anlaşılacağı üzere dünya ekonomileri arasındaki sıralamada satın alma gücü paritesine göre Türkiye daha 2012 yılında 15. sıradaki yerini almıştır.

Tablo 2. Büyüme Oranları, % (2003-2012)

Yıl	Dünya	ABD	Avrupa Birliği	Çin	Hindistan	Brezilya	Rusya	Türkiye
2003	2.7	2.4	1.5	10.0	7.9	1.1	7.3	5.3
2004	4.0	3.5	2.6	10.1	7.8	5.7	7.2	9.4
2005	3.5	3.1	2.1	11.3	9.3	3.2	6.4	8.4
2006	4.1	2.7	3.3	12.7	9.3	4.0	8.2	6.9
2007	5.2	1.9	3.2	14.2	9.8	6.1	8.5	4.7
2008	2.4	-0.4	0.3	9.6	3.9	5.2	5.2	0.7
2009	-0.8	-3.1	-4.3	9.2	8.5	-0.3	-7.8	-4.8
2010	5.0	2.4	2.1	10.4	10.5	7.5	4.5	9.2
2011	3.8	1.8	1.6	9.3	6.3	2.7	4.3	8.8
2012	3.1	2.2	-0.3	7.8	3.2	0.9	3.4	2.2

Kaynak: *The World Bank Statistics*

Yukarıda anılan kurumlar başta olmak üzere yabancı kuruluşların tahminlerine bakılırsa Türkiye'nin 2023'te bu hedefe ulaşması imkânsızdır. Buna karşılık Türkiye ekonomisindeki yetkili çevreler ve bu satırların yazarının da içinde bulunduğu bazı iktisatçılar bunun mümkün olabileceğini düşünmektedir. Ancak nasıl?

Uluslararası Para Fonu (IMF) geçen hafta önümüzdeki 2013 ve 2014 yıllarına ait büyüme tahminlerini açıkladı (Tablo 3). Geçen yıl yüzde 3.2 büyüyen dünya ekonomisinin içinde bulunduğumuz 2013 yılında yüzde 3.3, 2014'te de yüzde 4.0 civarında büyümesi öngörülmüş. Asya'nın ve dünya ekonomisinin iki devi Çin ve Hindistan 2013 ve 2014'te yine en hızlı büyüyen ekonomiler arasında olacak. Çin 2013'te yüzde 8 ve 2014'te yüzde 8.2 büyürken, Hindistan'ın 2013'te yüzde 5.7 ve 2014'te de yüzde 6.2 büyüyeceği öngörülmüş. BRIC ülkelerinden geriye kalan Brezilya 2013'te yüzde 3 ve 2014'te yüzde 4 büyürken, Türkiye'nin yakın komşularından olan Rusya'nın da 2013'te yüzde 3.4 ve 2014'te de yüzde 3.8 civarında büyümesi öngörülmüş. Buna karşılık Türkiye'nin 2013'te yüzde 3.3 ve 2014 yılında da yüzde 4 büyüyeceği öngörülmüş.

Buradaki verilerden (Tablo 1,2,3) hareketle üzerinde durulması gereken önemli diğer bir konu da önümüzdeki on yıllarda Türkiye'nin diğer BRIC ülkeleri ile birlikte hızla büyüme trendinde iken gelişmiş Batı ekonomilerinin, özellikle de Avrupa'nın giderek oldukça yavaş bir büyüme sürecinde olacak olmasıdır. ABD ekonomisi Avrupa'ya göre biraz daha hızlı büyürken AB bölgesi büyümenin pozitif çıkmasının en önemli nedenlerinden biri de birliğe sonradan katılan ve gelişme açığı bulunan ülkeler gibi görünmektedir. Önümüzdeki 2013 yılı için IMF AB bölgesinde ekonomik büyüme yerine ekonomik küçülme öngörmüştür. Özellikle gelişme açığı ile birlikte Tablo 1'de yer alan nüfus faktörü de dikkate alındığında önümüzdeki bir kaç on yıl sonra dünyanın ilk 10 büyük ekonomisi içinde Avrupa'dan Türkiye dışında bir ülkenin olup olmayacağı çok ciddi bir tartışma konusudur.

Tablo 3. Büyüme Oranları % (IMF Tahmini), (2013-2014)

Yıl	Dünya	ABD	Avrupa Birliği	Çin	Hindistan	Brezilya	Rusya	Türkiye
2013	3.3	1.9	-0.3	8.0	5.7	3.0	3.4	3.3
2014	4.0	3.0	1.1	8.2	6.2	4.0	3.8	4.0

Kaynak: *IMF Outlook 2013*.

Burada peşinen tarihsel bir gerçeği ifade etmenin tam zamanıdır: iktisatçıların genelde gelecekle ilgili tahminleri yanlış çıkar. Geçen yüzyıllarda Adam Smith'den Karl Marks'a, David Ricardo'dan Thomas Malthus'a kadar bir çok önemli kabul edilen iktisatçının gelecekle ilgili öngörülleri ve tahminleri genelde yanlış çıkmıştır. İktisatçılar genelde gerçekleşmiş bir olayın nedenlerini açıklama konusunda (farklı bakış açılarına göre değişik olmak kaydıyla) başarılıdırlar. Ancak iktisatçıların gelecekle ilgili tahminlerine pek güvenmemek gerekir. İyisi mi gerçekleşen durumlar üzerinde yoğunlaşmak en tutarlı yoldur.

O zaman geçmiş on yıla bakarak daha sağlıklı değerlendirmelerde bulunma imkanı vardır. Son on yıllık performansa bakıldığı zaman gerçekleştirilmesi kolay olmasa da 2023 Türkiye hedefinin imkânsız olduğunu söylemek tutarlı bir değerlendirme değildir. Türkiye'nin son on yıllık ekonomik büyüme performansındaki ortalama değerler esas alınarak Dinamik Stokastik Genel Denge (DSGE) Modelinin, Küçük Açık Ekonomi (SOE) Modeli gibi modeller başta olmak üzere çeşitli ekonometrik modellere dayalı olarak yapılan analizlerde Türkiye'nin 2023'teki 2 trilyon dolar GSYH ve 25.000 ABD dolarlık Fert başına düşen milli gelire ulaşmanın mümkün olup olmadığı araştırılmaktadır. Bu modellerin verdiği sonuçlara göre bu hedefe ulaşılması gerçekten zor hatta mümkün değildir.

Dünya ülkeleri arasında inanılmaz bir yarış ve mücadele söz konusudur. Türkiye'nin altında ve üstünde olan ve sergileyeceği ekonomik performansla Türkiye'nin 2023 yılı GSYH sıralamasındaki yerini etkilemesi muhtemel ülkeler olacaktır. GSYH büyüklüğü itibarıyla Türkiye'nin üstünde olan ilk 4 ülke ABD, Çin, Hindistan ve Japonya'dan sonra gelen Rusya, Almanya, Brezilya, Fransa, İngiltere, Meksika, İtalya, Güney Kore, Kanada

ve İspanya, Türkiye'nin altında olanlar ise; Endonezya, Hollanda, Suudi Arabistan, İsviçre, İran, Mısır, Güney Afrika gibi ülkeler arasındaki yarış sıralamada belirleyici olacaktır. Tabiatıyla Türkiye için ilk onda yer alma hedefinin gerçekleşmesi birçok şartın bir arada bulunmasına bağlıdır. Önümüzdeki dönemde küresel gelişmeler ve dünya ekonomisindeki gidişat ve özellikle burada anılan birbirine yakın ülkelerin ekonomik performansı Türkiye ekonomisinin yerini yakından etkileyecektir.

Küresel gelişmelere etkisi sınırlı da olsa Türkiye'nin önümüzdeki hedefleri bağlamında kendi içinde ve yakın coğrafyasındaki gelişmelerle ilgili daha dikkatli ve tedbirli olmasını gerektiren durumlar ortaya çıkmıştır. Çünkü dünya ekonomisiyle birçok yönden entegrasyonunu tamamlamış olan günümüz Türkiye ekonomisinin reel ve finansal piyasaların geleceği içerideki sosyal, kültürel, siyasi ve hukuki durumlarla ilgili olduğundan belki daha çok bölgesel ve küresel düzeydeki gelişmelerle daha çok ilgilidir.

Bu yazının sınırlarını zorlamadan şimdilik sadece Türkiye'nin önümüzdeki on yıl için hedeflediği dünyanın ilk 10 büyük ekonomisinden biri olma hedefi ile ilgili önemli bir kaç noktaya temas etmekte yarar vardır.

NİTELİKLİ NUFUSUN ÖNEMİ

Nüfus faktörü önümüzdeki on yıllar ve yüzyılda ekonomilerdeki gelişmelerde en önemli faktörlerden biri olacaktır. Tablo 4'te yer alan ülkeler dünyanın en kalabalık nüfusuna sahip ülkeleridir. Türkiye şu andaki nüfus projeksiyonlarına göre 100 milyona çok yaklaşmakta ancak hiç bir zaman 100 milyon nüfusu aşamamaktadır. Tabiatıyla 100 milyon nüfusa sahip bir Türkiye bölgesinde önemli bir ülke konumunda olacaktır. Ancak bu nüfustan çok daha geniş bir alanda (pergelin ucu Türkiye'nin merkezine yerleştirilmek suretiyle Balkanlar, Karadeniz, Kafkaslar, Ortadoğu, Akdeniz ve Kuzey Afrika çevresini kuşatan bir daire çizildiğinde) geniş bir nüfus coğrafyası ve gelişme açığının (*developping gap*) bulunduğu ülkelerin merkezinde yer alan Türkiye'nin 100 milyonluk nüfustan çok daha etkili bir ülke konumuna gelmesi muhtemeldir. Türkiye, bu geniş hinterlandın nüfusu, kaynakları ve sermayesi ile entegre olma yolunda atacağı başarılı stratejik adımlar 2023 hedeflerini çok daha kolaylaştırabilecektir.

Tablo 4. Dünya'nın En Kalabalık Nüfusa Sahip Ülkeleri (2012)

Ülke	Nüfus
Çin	1.339.724.852
Hindistan	1.210.193.422
ABD	312.879.000
Endonezya	237.641.326
Brezilya	192.376.496
Pakistan	178.252.000
Nigerya	162.471.000
Rusya	142.914.136
Bağladeş	142.319.000
Japonya	127.760.000

Kaynak: *The World Bank Statistics*

Türkiye uzun yıllar durdurulmuş ve kontrol altında tutulmuş potansiyeli yüksek olan bir ülkedir. Yüzyıl önceki birinci dünya savaşından sonra şekillenen düzende özellikle Avrupa'nın hâkim güçlerinin Türkiye için öngördükleri gelecek herkesin malumudur. Türkiye'nin son yıllardaki başarısı özellikle bölgesel düzeyde hesapları bulunan güçleri ve belli merkezleri tedirgin etmişe benzemektedir. Her şeye rağmen son on yılda iktisadi, sosyal, siyasi ve hukuki alanlar başta olmak üzere birçok alanda önemli mesafeler kaydedilmiştir. Ancak tüm bu gelişmeler Türkiye'nin önümüzdeki on yıldaki hedeflerinin gerçekleşmesini garanti etmez. Daha da önemlisi bu gelişmeler dünyadaki belli güç merkezlerinin dikkatini bir kez daha Türkiye'nin üzerine çekmiştir. Son günlerdeki gelişmeler Türkiye'nin önümüzdeki on yılının bundan önceki on yıldan çok daha sıkıntılı olabileceğine işaret etmektedir. Zira bir on yıl daha bu hızla büyüyecek olan bir Türkiye'nin 2023 ten sonra kontrolü ve zapt-ü-rapt altına alınması çok daha zor olacaktır.

Türkiye'nin 2023'te dünyanın ilk 10 ekonomisinden biri olabilmesi için öngörülenden daha hızlı büyüebilmesinin imkanlarını araştırması gerekmektedir. Son on yılda sağlanan sermaye akışının devamı ve finansal istikrar ile ilgili kaygılar ortaya çıkmıştır. Bunların giderilmesi ve yeni alternatif kaynakların gündeme gelmesi gerekmektedir. Bölgesel nüfus dinamikleri yanında nitelikli nüfusa yatırım önümüzdeki dönemin en önemli önceliklerinden birini oluşturmaktadır.

Tablo 5. Dünya'nın En Kalabalık Nüfuslu Şehirleri (2012)

Sıra	Şehir	Nüfus	Ülke
1	Şangay	17.836.133	Çin
2	İstanbul	13.255.685	Türkiye
3	Karaçi	12.991.000	Pakistan
4	Mumbai	12.478.447	Hindistan
5	Pekin	11.716.000	Çin
6	Moskova	11.551.930	Rusya
7	São Paulo	11.551.930	Brezilya
8	Guangzhou	11.070.654	Çin
9	Delhi	10.575.447	Hindistan
10	Seoul	10.575.447	Güney Kore

Kaynak: *The World Bank Statistics*

Sağlık ve eğitim alanında gerçekleştirilen önemli reformlarla birlikte yeterli sayıya ulaşmış olan Üniversitelerin nitelikli araştırma ve yayın faaliyetleri ile bundan sonraki süreçte daha da etkin olması beklenmektedir. Dolayısıyla bu çerçevede Türkiye merkezli bölgedeki çevre ülkelerin genç nüfusunun eğitimin de önemi açıktır. Ayrıca Türkiye'deki kamu ve özel sektörün Ar-Ge'ye daha çok kaynak ayırması şarttır. Bunlar ekonomi alanı ile doğrudan tedbirler kalemindendir. Ancak bu imkânların ekonomi yanında siyaset, uluslararası ilişkiler, diplomasi, kültür ve coğrafya ile de yakından ilgili olduğu akıld tutulmalıdır.

MARMARAY İLE TARİHİ İPEK YOLUNUN YENİDEN CANLANMASI

İpek Yolu günümüzden iki bin beş yüz yıl önceki dönemlerde Çin'in Xian şehrinde başlayarak hayata geçirilen ve yüzyıllar içinde karadan ve denizden Avrupa'ya ulaşan bir diyalog yoludur. Büyük İskender'in Batı'da Makedonya'dan başlayarak Doğu'da Hindistan'a kadar gerçekleştirdiği seferler ve fetihler sonucunda sağlanan güvenlik sayesinde İpek Yolu M.Ö. 3. yüzyıldan itibaren kültürler, medeniyetler, ülkeler ve bölgeler arası etkileşim, iletişim, ulaşım ve ticaretin en önemli güzergâhlarından birisi haline geldi. Bu güzergâhın 1500'lü yıllara kadar dünyanın en önemli ticaret yollarından birisi olduğu söylenebilir.

Çoğunluğu kara yolunda bulunan bu güzergâhın iç denizler olarak bilinen Kızıldeniz, Akdeniz, Karadeniz ve Adriyatik denizine uzanan kolları da vardı. Karayolları hattı daha çok ipek, deniz yolları ise baharat yolu olarak bilinmekle birlikte anılan deniz yolları boyunca doğudan batıya ipek ve lüks mallar transferi, batıdan doğuya da altın ve gümüş akımı yüzyıllar boyunca devam etmiştir. Asya, Afrika ve Avrupa kıtaları arasındaki bu ticaret yolu aynı zamanda medeniyetler ve kültürler arasındaki diyalogun da en önemli güzergâhı olmuştur. Yusuf (A.S.)'in Mısır'da kuyudan çıkarılışında bu güzergâhta ticaret yapan bir tüccar kafilesinin rol oynadığı söylenebilir.

Çin'den başlayarak Akdeniz'e ve Avrupa'ya kadar uzanan ipek ticaret yolları boyunca kültürel, ilmi ve ekonomik ilişkilerin gelişmesinde diğer devletler ve milletler yanında Göktürkler, Uygurlar, Selçuklular ve Osmanlıların ayrı ve önemli rolleri olmuştur. Deyim yerindeyse Türkçe konuşulan devlet ve topluluklar yüzyıllar boyunca doğu-batı ticaretinde emniyet bölgeleri olarak öne çıktı ve medeniyetler, kültürler ve bölgeler arası iletişim ve etkileşimin gelişmesinde önemli rol oynadılar.

Avrupalı ulusların 15. yüzyılın sonu ve 16. yüzyılın başlarında Okyanus aşırı yollardan Asya'ya ulaşmasıyla birlikte doğu batı ticaretinde yeni bir durum ortaya çıktı. Avrupalılar gelene kadar karasal bağlantıları ipek yoluyla sağlanan Kızıldeniz, Hint Okyanusu ve Büyük Okyanus arasındaki ticarete farklı dili konuşan, farklı dinlere inanan ve farklı kültür ve medeniyet havzalarında yaşayan tüccarlar dâhil olabilmekteydi. Ancak Avrupalılar 16. yüzyılda bu duruma uyum sağlamak yerine bu ticareti (ipek ve baharat) tekellerine alma mücadelesine giriştiler ve "modern" dönem ile "ticaret kapitalizmi" (merkantilizm) dönemi boyunca bunda başarılı oldular.

Dünya tarihinde 2000 yıldan fazla dünyanın en önemli güzergâhı olan bu yol Atlantik kıyısındaki ulusların etkisiyle, daha doğru bir deyimle, develerin sırtındaki yükün gemilere aktarılması ve özellikle de Batı Avrupalı ulusların tekeli (monopolist) uygulamalarıyla yeni bir durum ortaya çıktı. Pusulanın Batılı uluslarca kullanılmaya başlanmasıyla doğu-batı ticaretinde deniz yollarının önemi giderek artmaya başladı. Bu durum 19. yüzyılda demiryollarının inşa edilmesine kadar devam etti. 19. yüzyılda demiryolunun devreye girmesiyle inşa edildiği ülkeler içindeki bölgesel ekonomik entegrasyonlar hızlandı ve demiryolunun dünya ticareti ve ekonomisinde önemi giderek artmaya başladı. 20.

yüzyılda kara, deniz ve demir yolu ulaşımına hava yolu da dâhil olduğunda miktar yanında mal ve eşya taşımacılığındaki hızda da yeni bir ivmeye ulaşılmış oldu.

Avrupalılar beş yüz yıl önce tarihi ipek yoluna alternatif yolları devreye soktular. Yüzyıllar içinde Osmanlı Devleti ve Türkiye'nin de içinde yer aldığı geçiş coğrafyasındaki ülkelerin doğu-batı ticaretindeki önemleri giderek azalmaya başladı. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanının 90. yılında 29 Ekim 2013 günü açılışı gerçekleştirilen Marmaray ile tarihi ipek yolu ile doğuda Asya Pasifik'teki Çin/Pekin ile batıda Atlantik kıyısındaki Londra demiryolu ile bağlanmış oldu. Acaba Avrupalıların ipek yolundaki alternatif ticaret yolu yeniden aslına mı dönüyor?. Veya pusula yeni bir yönü mü işaret ediyor?

Marmaray ile tarihi ipek yolunun yeniden canlandırılması, kişiler ve kurumlar arasındaki bilimsel, kültürel, ekonomik, siyasal, sosyal vb. tüm alanlardaki ilişkilerin geliştirilmesi, bölgesel istikrar yanında dünya ve bölgesel barışa önemli katkılar sağlanması, ülkeler arası yeni ticari kanalların açılması ve yeni ekonomik entegrasyonların gündeme gelmesi, medeniyetler ve kültürlerarası bağların yeniden güçlendirilmesi, kısacası Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasındaki ilişkilerde nitelik ve nicelik olarak yepyeni bir dönemin başlaması imkan dâhilindedir. Başta hükümetler, şirketler, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları olmak üzere İpek Yolu güzergâhındaki ülkelerin etkili ve yetkili tüm kurum ve kişilerin daha etkin çalışmalar yapması durumunda bölge ülkelerinin etkinliği artacaktır.

SONUÇ

Tüm eksikliklerine rağmen Türkiye istikrar içinde büyüyen bir ekonomik modeli hayata geçirmeyi başarmıştır¹. 2050 veya 2030'u beklemeden zor da olsa Türkiye'nin 2023'te dünyanın ilk 10 büyük ekonomisinden biri olması mümkündür. Bunun için başta insan kaynağı olmak üzere Türkiye'nin öncelikle sahip olduğu potansiyelini en etkin bir şekilde hayata geçirmesi ve enerjisinin tümünü sinerjiye dönüştürmesi gerekmektedir. Bu hedefin gerçekleşebilmesi büyük ölçüde toplumun tüm kesimlerini bu "sürece" dâhil edebilme maharet ve becerisini gösterebilmeye bağlıdır. Türkiye bu konuda yeterli tecrübe birikimine sahiptir. "Farklılıkları" zenginlik olarak gören ve onları zaaf olarak değerlendirmek yerine "güce" dönüştürmüş bir tarihsel birikim ve mirasa sahip olan Türkiye eskisine göre çok daha avantajlı konumdadır.

Türkiye'nin kendi içindeki öncelikli meselelerine mutlaka ve zaman geçirmeden çözüm bulması, sonrasında da bölgesel ve küresel ölçekteki "oyun" u doğru okuması ve ona göre ekonomik, sosyal, siyasal, hukuki vb. alanlardaki gerekli tedbirlerini alması gerekmektedir. Bu noktadan sonra Türkiye artık gerçek veya suni olarak üretilen

1 Dünyanın en hızlı büyüyen iki ekonomisi Çin ve Hindistan ile karşılaştırıldığında kurumsal altyapısı itibarıyla Türkiye bazı yönlerden dezavantajlı olmakla birlikte bazı alanlarda da avantajlıdır. Çin'in son dönemlerde tartıştığı en önemli konulardan birisi de devlet merkezli kapitalizmin ürettiği ve kontrol edilemeyen yolsuzluk meselesidir. Nobel ödüllü iktisatçı Amartya Sen (NY Times June 19 2013) Hindistan'ın son yıllarda gerçekleştirdiği önemli yatırımlara rağmen eğitim ve sağlık alanında Çin'den geride olduğunu düşünmektedir. Türkiye burada anılan konularda dünyanın bu gelişen iki ekonomik gücünden sağlık, eğitim ve yolsuzlukla mücadele konusunda daha avantajlı konumdadır.

ve neredeyse bir asra yaklaşan bazı sorunları ile enerjisinin önemli bir bölümünü boşa harcadığını idrak etmiştir. Uzun bir dönem yaşanan acı tecrübeler, başta kendi vatandaşı olmak üzere en değerli kaynaklarından etkin bir şekilde yararlanamamış olması, yılların önemli bir bölümünün heba edilmesinden sonra doğru bir şekilde tespit edilen ve tedavi olarak da önce içeride kendi halkı ve farklı toplumsal kesimleri ile sonra da yakın çevresindeki coğrafya ile barışmak durumunda karar kılması Türkiye'nin istikbal hedefleri için en önemli konudur. Artık mesele anlaşılmıştır ve yüz yılları aşan sorunlar toplumsal mutabakat ile birlikte zor da olsa sabırla yakın coğrafyanın enerjisi de sinerjiye dönüşebilecektir. Sonuç olarak ekonomik alanla ilgili tedbirler yanında Türkiye'nin;

- “Büyük Ekonomi” olmanın gereklerinden birinin de tek yönlü yönelim yerine doğu-batı ekseninde Çinden Atlantik'e, kuzey-güney ekseninde Rusya'dan Güney Afrika'ya kadar geniş havzadaki etkinlik alanını genişletmesi
- Yakın coğrafyasında başta insan kaynağı (nüfus) olmak üzere enerjinin sinerjiye dönüştürülmesi için gerekli altyapının hazırlanması
- Bölgesel ve küresel gelişmelerin olumsuz etkilerine karşı B ve C planlarının bulunması
- İstikrarını yeni bir toplumsal mutabakatla (anayasa) ile güçlendirmesi
- Toplumsal barış sürecinin her halükarda neticeye ulaştırması gerekmektedir.

Türkiye'nin ekonomide son on yılda ortaya koyduğu performans ve sahip olunan potansiyel dikkate alındığında; geline nokta enerjinin boşa harcanmasına sebep olacak yaklaşım ve uygulamalardan uzak durmak için dikkatli davranmak gerekmektedir. Çok önemli bir hata yapılmaz ise 2023 hedeflerinin gerçekleşmesi imkan dâhilindedir. Ancak Türkiye'nin önümüzdeki on yıllarda ulaşmayı düşündüğü ekonomik büyüklük hedefinin gerçekleşmesi ekonomik alandaki uygulamalar ile birlikte; burada belirtilen ve ekonomi dışı gibi görülen diğer alanlardaki tedbirler de başarı ile doğrudan ilgili olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Türkiye zor ama önemli bir eşiği aşmak üzeredir. Yaşadığımız coğrafyada bizleri şaşırtan gelişmeler yaşanırken ülkemizde omuzları üzerinde sorumlu bir baş taşıyan herkesin bu eşiği aşmakta pozitif katkı sağlaması Türkiye'yi bekleyen zorlukları kolaylaştıracaktır. İnsanı ve ülkesini seven ve torunlarına daha güzel bir gelecek bırakmak isteyen herkesin -özellikle de önde olanların- bu zor dönemde biraz daha dikkatli ve basiretli davranması belirlenen hedeflerin gerçekleşmesini kolaylaştıracaktır.

KAYNAKLAR

- Diamond, J. (1997, 2005) *Diamond, Guns, Germs and Steel*, London: Vintage, Çev: Tüfek, Çelik ve Mikrop, Tübitak Yayınları, Ankara.
- Frank, G. (1998) *ReOrient: Global Economy in the Asian Age*. Berkeley: University of California Press., California.
- The World Bank Statistics* Pomeranz, K (2000), *The Great Divergence: China, Europe and the Making of the Modern World Economy*, Princeton University Press., Princeton. *The World Bank Statistics*